

Diataal

Diataal is een leerlingvolgsysteem voor de bovenbouw van het basisonderwijs (groep 6-8) en voor de eerste drie leerjaren van het voortgezet onderwijs. Het systeem kan een alternatief zijn voor het leerlingvolgsysteem van Cito. Met *Diaplus* heb je in ieder geval een aantal ingrediënten voor motiverend begripend leesonderwijs in huis.

Vivian van Alem en **Marieke Boers** zijn beiden werkzaam als onderwijsadviseur/taalspecialist

Jarenlang wetenschappelijk onderzoek heeft geresulteerd in een toetsenpakket dat de komende jaren wordt uitgebreid tot een volledig leerlingvolgsysteem voor de basisschool, met toetsen voor begripend lezen, woordenschat, rekenen en spelling. Met de onderdelen *Diatekst*, *Diawoord* en *Diaplus* is al enige jaren ervaring opgedaan in het primair onderwijs. Deze ervaringen geven aanleiding tot een nadere verkenning van *Diataal*.

Diatekst en Diawoord

Sterk aan *Diataal* is dat de toetsen aansluiten bij de referentieniveaus, iets dat ook door de gebruikers als zeer positief wordt ervaren. De toetsscore op *Diatekst* geeft aan welk tekstniveau voor leerlingen geschikt is. Gekoppeld aan de materialen van *Diaplus* is de relatie tussen de toets en het vervolgaanbod optimaal. Je kunt leerlingen uitdagen met het best passende tekstniveau. Dit biedt mogelijkheden voor de leerkracht die de begripend leesvaardigheid van leerlingen met uiteenlopende onderwijsbehoeften wil ontwikkelen.

Diatekst meet het tekstbegrip aan de hand van 5 teksten met ieder 10 tot 15 meerkeuzevragen. De teksten zijn verschillende begripend leesniveaus en komen vaak uit schoolboekteksten. In de toets komen de volgende aspecten van tekstbegrip aan de orde: begrijpen van woorden en zinnen, begrijpen van tekstverbanden op alinea-niveau en het begrijpen van de tekst als geheel inclusief het onderscheiden van hoofd- en bijzaken. Op basis van de behaalde score wordt een scoreprofiel opgesteld. Gecombineerd met de score op *Diawoord*, een woordenschattoets waarbij vooral de beheersing van 'schooltaalwoorden' receptief getoetst wordt, kan de leerkracht bepalen met welk tekstniveau de leerling aan de slag kan en of er wellicht extra aandacht aan woordenschat en/of begripend leesstrategieën besteed moet worden.

Lezerstypen

Leerlingen die beneden het gemiddelde scoren op *Diatekst* worden ingedeeld in lezerstypen: 'probleemlezers' (geringe woordenschat en/of technisch leesniveau en weinig vaardigheid in

Klas Groep 6

Versie	DIATEKST				DIAWOORD							
	BLN	Ref.niveau	Letterscore	Lezerstype	BLN	Ref.niveau	Letterscore	Lezerstype	WSN	Letterscore	WSN	Letterscore
Klassengemiddelde	32	NAAR 1F			39	NAAR 1F			36		40	
Streefscore	29-33				34-38				29-33		34-38	
Jongens gemiddelde	29	NAAR 1F			39	NAAR 1F			36		39	
Meisjes gemiddelde	33	NAAR 1F			36	NAAR 1F			37		41	
Minimale - Maximale score	22 / 46				22 / 52				19 / 54		21 / 59	
Leerling 1	28	NAAR 1F	C	-	45	NAAR 1F	A	-	27	C	45	A
Leerling 2	25	NAAR 1F	C	Compenserende lezer	22	NAAR 1F	C	-	19	D	27	C
Leerling 3	46	NAAR 1F	A	-	52	1F	A	-	37	B	45	A
Leerling 4	35	NAAR 1F	B	-	42	NAAR 1F	B	-	34	B	47	A
Leerling 5	31	NAAR 1F	B	-	39	NAAR 1F	B	-	54	A	59	A
Leerling 6	39	NAAR 1F	A	-	51	1F	A	-	37	B	41	B
Leerling 7	39	NAAR 1F	A	-	51	1F	A	-	52	A	49	A
Leerling 8	28	NAAR 1F	C	Schoolse lezer	21	NAAR 1F	D	Compenserende lezer	32	C	21	D
Leerling 9	22	NAAR 1F	C	-	32	NAAR 1F	C	Schoolse lezer	36	B	34	B
Leerling 10	31	NAAR 1F	B	-	36	NAAR 1F	B	-	30	C	33	C

begrijpend lezen), 'compenserende lezers' (geringe woordenschat en/of zwak technisch leesniveau, maar compensatie door te focussen op de hoofdlijn van de tekst) en 'schoolse lezers' (voldoende woordenschat en technisch leesniveau maar minder sterk in het overzien van de tekst in zijn geheel). Heeft deze indeling een meerwaarde voor de praktijk? De meningen hierover zijn verdeeld. Er zijn scholen die vinden van niet: 'Als je een goede leerkracht bent, heb je dit niet nodig. Het beeld klopt over het algemeen, maar wij weten zelf veel beter te bepalen wat een leerling nodig heeft.' Andere scholen geven aan dat de diagnose van type lezer soms wel nieuwe informatie oplevert over specifieke leesproblemen van individuele leerlingen. 'Je kijkt hierdoor toch anders naar wat leerlingen nodig hebben.' Ook wordt bevestiging van wat je als leerkracht zelf als onderwijsbehoefte hebt geïnterpreteerd gewaardeerd. Voor docenten in het voortgezet onderwijs kan het scoreprofiel zeker nuttige aanvullende informatie bieden. Zij hebben immers veel minder gelegenheid het leesgedrag van hun leerlingen te observeren.

Diaplus

Met de scores op *Diatekst* en *Diawoord* kun je als leerkracht gericht gebruikmaken van de online teksten- en materialenbank *Diaplus*. Op dit moment zitten er in de online tekstenbank zo'n 325 teksten, ingedeeld naar leesniveaus die weer gerelateerd zijn aan de referentieniveaus. De makers van *Diataal* hebben daarvoor een eigen systeem van tekstscreening ontwikkeld: naast harde criteria als aantal woorden/zinnen, gemiddelde woord- en zinslengte en percentage hoogfrequente woorden, spelen ook de oordelen van een leerkrachtenpanel een rol bij de indeling. Het tekstbestand, regelmatig bewerkt vanuit teksten van internetsites, wordt maandelijks aangevuld en groeit jaarlijks met zo'n 30 tot 60 teksten. Veel teksten zijn informatief van aard en het feit dat er op tekstonderwerp en niveau gezocht kan worden maakt het samenstellen van een passend en motiverend aanbod goed mogelijk. Hoe er daadwerkelijk met de teksten in de klas gewerkt wordt is aan de leerkracht. *Diaplus* is geen methode. Wel komen alle

belangrijke tekstsoorten aan bod. Bij het materiaal hoort een handleiding, maar er is geen strakke planning van lessen en opdrachten. Er valt veel te kiezen wat betreft teksten en oefenvormen. Leerkrachten die weten wat er toe doet bij begrijpend lezen kunnen met *Diaplus* een prima begrijpend leesles vormgeven. Voor leerkrachten die graag willen terugvallen op een methodehandleiding is *Diaplus* minder geschikt. Ook voor leerlingen valt er veel te kiezen, wat uiteraard motivatieverhogend werkt. Zowel bij de tekst van de maand als bij de zes teksten uit het tijdschrift – dat leerlingen twee keer per jaar op hun eigen niveau ontvangen – horen werkbladen. De werkbladen hebben een min of meer vaste opbouw, gebaseerd op het VUT-model (vooruitblikken, uitvoeren, terugkijken):

Vooraf	De leerlingen oriënteren zich op de les en de tekst(en)
Aan de slag	Een eerste opdracht bij de tekst die alle leerlingen doen
Keuzeopdracht	Een vervolgoopdracht naar keuze: woordgerichte of strategiegerichte oefening
Tot slot	Een afrondende evaluerende opdracht

De auteurs hechten veel waarde aan de relatie tussen lezen en schrijven. Een prima keuze om vanaf dit schooljaar daarom ook standaard functionele schrijfoopdrachten toe te voegen aan de werkbladen. Het materiaal is dus nog volop in ontwikkeling.

Op de werkbladen wordt aangegeven of leerlingen klassikaal, individueel of in tweetallen werken. Volgens de auteurs gaat het om gevari-

Diataal in het kort

	PO groep 3	PO groep 4	PO groep 5	PO groep 6	PO groep 7	PO groep 8	VO klas 1	VO klas 2	VO klas 3	VO klas 4
Diatekst* NL	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Diawoord* NL	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
<i>Diatekst</i> <i>EN</i>							+	+		
<i>Diawoord</i> <i>EN</i>							+	+		
<i>Diacijfer</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
<i>Diawisk</i>							+	+	+	
<i>Diacijfer /wisk</i>							+	+	+	
<i>Diafoon</i>							+			
<i>Diaspel</i>	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
Diaplus*				+	+	+	+	+	+	

* **Diatekst** (NL), **Diawoord** (NL) en **Diaplus** worden in dit artikel besproken. + = wordt in het schooljaar 2014-2015 ontwikkeld (deelnemen aan pilot is mogelijk) + = gefixeerde toetsen zijn beschikbaar, adaptieve toetsen worden in het schooljaar 2014-2015 ontwikkeld (deelnemen aan pilot is mogelijk) + = de toets is in definitieve vorm beschikbaar (geen pilot meer)

Toelichting inhoud tabel

<i>Diatekst</i>	de toets voor begrijpend lezen
<i>Diawoord</i>	de woordenschattoets
<i>Diatekst EN</i>	de toets voor Engels leesbegrip
<i>Diawoord EN</i>	de toets voor Engelse woordenschat
<i>Diacijfer</i>	de rekentoets
<i>Diawisk</i>	de wiskundetoets
<i>Diacijfer/wisk</i>	de gecombineerde reken- en wiskundetoets
<i>Diafoon</i>	de luistervaardigheidstoets
<i>Diaspel</i>	de taalverzorgingstoets
<i>Diaplus</i>	teksten en oefeningen op ieder niveau

Kenmerken Diataal in het kort

- Diagnostische volgttoetsen (Dia-LVS)
- Toetsen zijn afgestemd op de referentieniveaus
- Online toetsen, geen nakijkwerk
- Maakt gebruik van landelijke percentielverdeling
- Goede rapportagemogelijkheden voor opbrengstgericht werken
- Wetenschappelijk gefundeerd door de Rijksuniversiteit Groningen
- COTAN-certificering wordt in het voorjaar van 2015 aangevraagd voor de Dia-Eindtoets. In het najaar van 2015 wordt de certificering aangevraagd voor Dia-LVS.

Toetsmomenten PO

Groep 6: begin, midden, eind
Groep 7: midden, eind
Groep 8: midden

Diataal kan op verschillende manieren als leerlingvolgsysteem worden ingezet: standaard halfjaarlijkse toetsing of flexibel inzetbaar om zwakke begrip-pend lezers te screenen en te diagnosticeren.

Docentmodule

- Toetsen klaarzetten, handleidingen raadplegen
- Grafische rapportages op leerling-, groeps- en schoolniveau
- Werkt samen met de leerlingadministratiesystemen *SOM*, *ParnasSys* en *Magister*

Overzicht Diaplus

Maandelijks de tekst van de maand op drie niveaus: naar 1F, naar 2F en

naar 3F. Bij iedere tekst zit een werkblad met onder andere een woordenschatopdracht (voor compenserende en probleemlezers) en een strategieopdracht (voor schoolse en probleemlezers). De tekst van de maand past qua onderwerp bij de maand zelf. Het zijn geen actuele onderwerpen uit het nieuws, maar teksten die ook in een volgend schooljaar bij dezelfde maand gebruikt kunnen worden.

Twee keer per jaar een editie tijdschriften op verschillende niveaus (2 voor PO en 3 voor VO). De niveaus zijn gekoppeld aan de referentieniveaus. De tijdschriften bestaan uit 6 teksten met werkbladen. Bij ieder werkblad zit altijd een woordenschatopdracht (voor compenserende en probleemlezers) en een strategieopdracht (voor schoolse en probleemlezers).

Een database met vele teksten en oefenvormen ingedeeld op referentieniveau. Er zijn teksten met uitgewerkte oefeningen en er zijn ook teksten waarvoor je zelf nog werkbladen kunt aanpassen. Daarnaast zijn er proeftoetsen. Al het materiaal in *Diaplus* is digitaal en kan geprint worden. Leerlingen werken dus niet zelf digitaal in *Diaplus* maar kunnen werken met gekopieerde materialen. Licentiehouders hebben de beschikking over de *Diaplus*-materialen voor het PO en VO.

Kosten Primair Onderwijs*

<i>Diatekst</i> per 10 leerlingen	€ 22,20
<i>Diawoord</i> per 10 leerlingen	€ 15,35
<i>Diaplus</i>	€ 282,-
<i>Diaplus</i> voor afnemers van <i>Diataal</i> toetsen	€ 230,-
Servicekosten per schooljaar	€ 130,-

*Exclusief btw. Het is mogelijk om deel te nemen aan gratis pilots en bijzondere arrangementen. Kijk op www.diataal.nl voor meer informatie.

Klassenteksten

Klassenteksten is een gezamenlijk product van *De Activiteit* (landelijk centrum voor ontwikkelingsgericht onderwijs) en *Diataal* (www.klassenteksten.nl). Het is een digitale tekstenbank waar je bij ieder thema geschikte leesteksten, geordend naar referentieniveau kunt vinden. De site bevat veel verschillende soorten teksten en daarnaast suggesties voor werkvormen, boeken- en filmtips. Ieder schooljaar worden er 4 thema's uitgewerkt voor de onder- en bovenbouw.

Een kleine school (tot en met 250 leerlingen) betaalt voor een abonnement op *Klassenteksten* jaarlijks € 225 (inclusief btw), een grote school (vanaf 250 leerlingen) € 315 (inclusief btw).

eerde opdrachten met een activerend karakter. Richtlijnen voor (verlengde) instructie van de leerkrachten ontbreken echter, als ook aanwijzingen voor het effectief inzetten van bijvoorbeeld activerende werkvormen.

Teksten centraal

Het lezen van interessante teksten op een uitdagend leesniveau moet centraal staan bij begrijpend lezen. De materialen van *Diaplus* zijn voor tekstgericht begrijpend leesonderwijs geschikt. Niet iedere week weer diezelfde riedel aan stappenplannen en opdrachten naar aanleiding van de tekst. Vanuit het idee dat geschikte teksten de basis van een goed aanbod zijn, kun je met *Diataal* bij begrijpend lezen voor afwisseling in activiteiten en werkvormen zorgen. Dan weer eens een lessenserie met verschillende soorten teksten over thema's als 'Sport en spel', 'De wereld van Techniek' of 'Fair trade'. En dan weer eens een aantal weken werken met opdrachten bij je eigen kleurige tijdschrift. Het vinden van geschikte teksten is voor een leerkracht niet altijd eenvoudig en kost bovendien veel tijd. Zeker scholen die thematisch werken kunnen daarom veel plezier hebben van *Diaplus* en de tekstenbank. Maar in feite geldt dit voor alle scholen die teksten in hun begrijpend leesonderwijs centraal willen stellen. Waarover alle deskundigen het eens zijn is dat je van veel en actief lezen op een uitdagend niveau een betere lezer wordt. Met *Diataal* en de aanvullende tekstenbank (www.diataal.nl/diaplus) is dit mogelijk. Opvallend is dat scholen die wij spraken niet alleen de teksten van *Diaplus* gebruiken, maar ook andere teksten over actuele onderwerpen. Het lijkt erop dat het motto 'teksten centraal' op steeds meer scholen is doorgedrongen. Een onmisbare impuls voor het bevorderen van leesmotivatie.

Tot slot

Met de komst van *Diataal* zijn de keuzemogelijkheden voor scholen, als het gaat om leerlingvolgsystemen, toegenomen. Een prima ontwikkeling. Veel gebruikers van *Diataal* geven aan dat zij uit onvrede met de toets *Begrijpend lezen* van Cito naar een alternatief zochten. Bij de toets *Diatekst* wordt meer dan bij Cito

getoetst vanuit het volgen van de ontwikkeling en het bepalen van de volgende stap. Daarbij zijn de toetsen voor het voortgezet onderwijs al adaptief, voor het primair onderwijs wordt deze mogelijkheid onderzocht. Voor het hele scala aan referentieniveaus krijg je als leerkracht met *Diataal* een specifiek advies voor vervolgaanbod. Een uitkomst met de komst van passend onderwijs!

Het feit dat de toetsen alleen digitaal afgenomen kunnen worden kan voor scholen een struikelblok zijn. Afname van *Diatekst* kost zo'n 30 tot 45 minuten, afname van *Diawoord* ongeveer 20 minuten. Dat betekent dat een school die beschikt over weinig computers met een roulatiesysteem moet werken. Voordelen zijn er uiteraard ook. Leerlingen werken op eigen niveau en tempo en het bespaart de leerkracht veel nakijktijd. Overigens is het team van *Diataal* zich aan het beraden over de mogelijkheid om ook een papieren versie van de toetsen te gaan ontwikkelen, zeker omdat er nu ook voor de middenbouw toetsen komen.

We weten dat de kwantiteit en kwaliteit van woordenschat een van de meest bepalende factoren zijn voor succes bij begrijpend lezen. Het is daarom heel goed dat in *Diataal* woordenschat zo prominent aanwezig is.

Voor schoolse- en probleemlezers biedt *Diataal* strategiegerichte oefeningen. De strategieën zoals we ze kennen uit andere begrijpend leesmethoden/-aanpakken komen ook in het oefenmateriaal van *Diaplus* aan bod, maar er kan een gerichte keuze gemaakt worden. Dat lijkt ons heel verstandig. Bekijk de oefenvormen vooral kritisch en laat leerlingen aan de slag gaan met opdrachten waarbij ze iets nuttigs leren, zoals een schema maken of samenvatten. Wissel af, laat leerlingen effectief samenwerken en laat leerlingen niet altijd alleen maar begrijpend lezen via het stramien tekst-opdrachten-antwoorden. Kijk eens naar je begrijpend leesonderwijs door de ogen van de leerling. Wat motiveert leerlingen bij begrijpend lezen?

Leerkrachten die weten wat ertoe doet bij begrijpend lezen en effectief instructie kunnen geven, kunnen met alle teksten goed begrijpend leesonderwijs geven. *Diataal* geeft ze hiervoor welkom gereedschap in handen.

Bronnen

- Hacquebord, H. (2012). *Woordenschat toetsen in functioneel perspectief*, in *Levende Talen Magazine*, jaargang 99, nr. 7, p. 6-9
- Hattie, J. (2014), *Leren zichtbaar maken*, Bazalt Educatieve uitgaven

REACTIE
VAN DE
UITGEVER

Hilde Hacquebord (*Diataal*): 'Het artikel geeft goed weer wat *Diataal* biedt voor onderwijs in begrijpend lezen. Onze toetsen zijn bedoeld om leerlingen verder te helpen. Ook wordt aangegeven hoe ver leerlingen zijn ten opzichte van de referentieniveaus Taal

en Rekenen. Uniek voor *Diataal* is het doorlopende LVS van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs. Om tegemoet te komen aan de wensen van velen maken we het pakket compleet met reken- en spellingstoetsen en een *Diā*-eindtoets.'